

॥ अथमाध्यंदिनशाखीयोपनयनम्प्र० ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ अथोपनयनम् ॥ ॥ तत्रशुद्धसमयेरविगुरुचंद्रतारादिशुद्धौज
न्मतोगर्भाष्टमेऽब्देवानुकूल्येषोडशसंवत्सराभ्यंतर ब्रह्मवर्चसकामस्यपंचमेप्युदग
यनआपूर्यमाणपक्षेऽनध्यायषष्ठीरिक्ताद्यतिरिक्ततिथौ रविगुरुशुक्रान्यतमवारेमध्या
न्हादर्वाक् कुमारपित्राभ्युदयिकेकृतेतदभावेआचार्येणैवकृते ब्राह्मणान्माणवकंच
भोजयित्वासशिखकृतक्षौरंस्नानानंतरंयथाशक्त्यलंकृत्वा बहिःशालायांतुषकेशशर्क
रादिशून्यपरिष्कृतभूमौआचर्योग्निस्थापनंकुर्यात् तत्रहस्तमात्रपरिमितचतुरस्रभू
मिकुशकरणकसमूहनानंतरंगोमयोदकेनोपलिप्य स्रुवमुलेनप्रागग्रप्रादेशमात्रमु
त्तरोत्तरक्रमेणात्रीरुल्लिख्य उल्लेखनक्रमेणाऽनामिकांगुष्ठाभ्यांमृदमुद्धृत्यजलेनाभ्यु
क्ष्य नवीनकांस्यपात्रेणाग्निमानीयस्वाभिमुखंनिदध्यात् ततःकुमारमाचार्यःशिष्य

द्वाराग्नेः पश्चाद्दक्षिणपार्श्वेऽवस्थापयाति ततः कुमारंबद्धांजलिंसंबोधयाति ॐ ब्रह्म
चर्यमागामितिब्रूहि इतिप्रैषानंतरं ॐ ब्रह्मचर्यमागामितिकुमारआह ततःॐ ब्र
ह्मचार्यसानीतिब्रूहीत्याचार्येणोक्ते ॐ ब्रह्मचार्यसानीतिकुमारआह अथमाणवक
माचार्योवासःपरिधापयाति तत्रआचार्यपठनीयोमंत्रः ॐ येनेंद्रायबृहस्पतिर्वासः
पर्यदधादमृतंतेनत्वापरिदधाम्यायुषेदीर्घायुत्वायबलायवर्चसेततोमाणवकस्याद्विरा
चमनम् अथमाणवकस्यवेष्टनत्रयेणतत्प्रवरग्रंथितांमेखलामाचार्योबध्नाति तत्रमाण
वकपठनीयोमंत्रः इयंदुरुक्तंपरिबाधमानावर्णंपवित्रंपुनतीमआगात् प्राणापाना
भ्यांबलमादधानास्वसादेवीसुभगामेखलेयं ॐ युवासुवासाः परिवीतआगात्सउ
श्रेयान्भवतिजायमानःतंधीरासःकवयउन्नयंतिस्वाध्योमनसादेवयंतइतिवा ततआ

चाराद्यज्ञोपवीतसहितभांडाष्टतयंब्राह्मणेभ्योदत्वा तत्सदद्यामुकगोत्रःस्वकीयोपन
यनकर्मविषयकसत्संस्कारप्राप्त्यर्थंइदंभांडाष्टतयंसयज्ञोपवीतंसदक्षिणंयथानामे
तिततोयज्ञोपवीतंपरिदधातिमाणवकः ॐयज्ञोपवीतमितिमंत्र स्यपरमेष्ठीऋषिर्लिं
गोक्तादेवतात्रिष्टुप्छंदोयज्ञोपवीतपरिधानेविनियोगः ॐ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंप्र
जापतेर्यत्सहजंपुरस्तात् आयुष्यमग्र्यंप्रतिमुंचशुभ्रंयज्ञोपवीतंबलमस्तुतेजः इति
मंत्रेण ततएणेयमाजिनंतूष्णींपरिधत्ते ततोमाणवककेशपारिमितपालाशदंडमाचार्यः
तूष्णींतस्मैप्रयच्छाति तंचयोमेदंडइतिप्रजापातिर्ऋषिर्दंडोदेवता यजुर्दंडग्रहणेविनि
योगःॐयोमेदंडःपरापतद्वैहायसोधिभूम्यां तमहंपुनरादद आयुषेब्रह्मणेब्रह्मवर्चसा
य इतिमंत्रेणमाणवकोगृण्हाति ततआचार्योवारिणास्वमंजालिंपूरयित्वा कुमारस्यां

॥ २ ॥

जालिंतेनैवांजालिजलेनपूरयति ॐआपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जेदधातन महेरणाय
चक्षसेॐयोवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः उशतीरिवमातरःॐतस्माऽअरंगमा
मवोयस्यक्षयायजिन्वथ आपोजनयथाचनः इतिऋग्भिः ततःसूर्यमुदीक्षस्वेतिआ
चार्यप्रेषानंतरं ॐ तच्चक्षुर्देवहितंपुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् पश्येमशरदःशतंजीवेमशरदः
शत २ शृणुयामशरदःशतंप्रब्रवामशरदःशतमदीनाःस्यामशरदःशतं भूयश्चशरदः
शतात् इत्यनेनादित्यंपश्यति अथकुमारस्यदक्षिणांसंसहृदयंदक्षिणहस्तेनस्पृश
त्याचार्यः ॐममव्रतेतेहृदयंदधामि ममाचित्तमनुचित्तंतेअस्तु ममवाचमेकमनाजु
षस्व बृहस्पतिस्त्वानियुनक्तुमह्यं इतिमंत्रेण ततःकुमारस्यदक्षिणहस्तंगृहीत्वातंपृ
च्छति कोनामासि श्रीअमुकशर्माहंभोः इतिकुमारआह कस्यब्रह्मचार्यसीत्याचा

र्यः भवतइतिकुमारआह पुनराचार्योभाषते ॐ इंद्रस्यब्रह्मचार्यस्यग्निराचार्यस्त
वाहमाचार्यः श्रीअमुकशर्मन् अथमाणवकंबद्धांजलिंपूर्वादिदिक्षुप्रदक्षिणमुपस्था
नंकारयाति अथाचार्योमाणवकं भूतेभ्यःपरिददाति तत्रआचार्यस्यमंत्रपाठः ॐ
प्रजापतयेत्वापरिददामीतिप्राच्यां ॐ देवायत्वासवित्रेपरिददामि इतिदक्षिणस्यां
ॐ अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यःपरिददामि इतिप्रतीच्यां ॐ द्यावापृथिवीभ्यांत्वापरिददामि
इतिउदीच्यां ॐ विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यःपरिददामिइत्यधः ॐ सर्वेभ्यस्त्वाभूतेभ्यःप
रिददाम्यरिष्ट्यैइत्यूर्ध्वं ततोग्निंप्रदक्षिणीकृत्य आचार्यदक्षिणादिशिउपाविशतिमाण
वकः ततःपुष्पचंदनतांबूलवासांस्यादाय ततः ॐ अद्यकर्तव्योपनयनहोमकर्मणिकृ
ताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मकर्तुममुकगोत्रममुकशर्माणंब्राह्मणमेभिः पुष्पचंदनतांबूल

वासोभिर्ब्रह्मत्वेनत्वामहंवृणे इतिब्रह्माणंवृणुयात् ॐ वृतोस्मीतिप्रतिवचनम् पुष्प
चंदनतांबूलवस्त्राण्यादाय अद्यकर्तव्योपनयनकर्मणिहोतृत्वकर्मकर्तुंअमुकगोत्रममु
कशर्माणंब्राह्मणमेभिः पुष्पचंदनतांबूलवासोभिर्हौतृत्वेनत्वामहंवृणइतिहोतारंवृणु
यात् ॐस्वस्तीतिप्रतिवचनं ॐयथाविहितंकर्मकुर्वित्याचार्येणोक्ते ॐकरवाणीतिब्रा
ह्मणोवदेत् ततोग्नेर्दक्षिणतःशुद्धमासनंदत्त्वा तदुपरिप्रागग्रान्कुशानास्तीर्यब्राह्मण
मग्निप्रदक्षिणंकारयित्वास्मिन्कर्मणित्वंमेब्रह्माभवेत्यभिधायभवानीतितेनोक्ते तदुप
रिब्राह्मणमुदङ्मुखमुपवेश्यततःप्रणीतापात्रंपुरतःकृत्वावारिणापरिपूर्यकुशैराच्छाद्य
ब्रह्मणोमुखमवलोक्याग्नेरुत्तरतः कुशोपरिनिदध्यात् ततःपरिस्तरणंबर्हिषश्चतुर्थभा
गमादायाग्नेयादीशानांतं ब्रह्मणोग्निपर्यंतंनैर्ऋत्याद्वायव्यंतंअग्नितःप्रणीतापर्यंतं

ततोऽग्नेरुत्तरतः पश्चिमदिशि पवित्रछेदनार्थं कुशात्रयं पवित्रार्थं साग्रमनंतर्गर्भं कुशपत्रद्व
यं प्रोक्षणीपात्रं आज्यस्थालीसंमार्जनार्थं कुशाः ५ उपयमनकुशाः समिधस्तिस्रः स्त्रुवः
आज्यं षट्पंचाशदुत्तराचार्यमुष्टिशतद्वयावच्छिन्नामतंडुलपूर्णपात्रं पवित्रछेदनकुशा
नां पूर्वपूर्वदिशिक्रमेणासादनीयं ततः पवित्रछेदनकुशैः पवित्रेछित्वा सपवित्रकरेण प्र
णीतोदकं त्रिः प्रोक्षणीपात्रे निधाय अनामिकांगुष्ठाभ्यां गृहीतपवित्राभ्यां तज्जलं किंचि
त्रिरुत्क्षिप्य प्रणीतोदकेन प्रोक्षणीं त्रिरभिषिच्य प्रोक्षणीजलेनासादितवस्तुसेचनं कृ
त्वाऽग्निप्रणीतयोर्मध्ये प्रोक्षणीपात्रं निदध्यात् आज्यस्थाल्यामाज्यानिर्वापः अधिश्र
यणं ततः कुशं प्रज्वाल्याज्योपरि प्रदक्षिणं भ्रामयित्वा वन्हौ तत्प्रक्षिप्य स्त्रुवं त्रिः परित
प्य संमार्जनकुशानामग्रैरंतरतो मूलैर्बाह्यतः स्त्रुवं संमृज्य प्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य पुन

स्त्रिः प्रतप्यदक्षिणतोनिदध्यात् ततआज्यमग्नेरवतार्य त्रिःप्रोक्षणीवदुत्पूयावेक्ष्यसत्य
पद्रव्येतन्निरसनंकृत्वा पुनःप्रोक्षण्युत्पवनंततउत्थायोपयमनकुशान्वामहस्तेकृत्वाप्र
जापतिंमनसाध्यात्वा तूष्णींघृताक्तास्तिस्त्रःसमिधः प्रक्षिपेत् उपविश्यसपवित्रप्रो
क्षण्युदकेनप्रदक्षिणक्रमेणाग्निपर्युक्ष्यप्रणीतापात्रेपवित्रेनिधायपातितदक्षिणजानुः
ब्रह्मणान्वारब्धःसमिद्धतमेग्नौस्रुवेणाज्याहुतीर्जुहोतितत्रतत्तदाहुत्यनंतरंस्रुवावस्थि
तघृतशेषस्यप्रोक्षणीपात्रेप्रक्षेपः ॐ प्रजापतयेस्वाहाइदंप्रजापतये० इतिमनसा ॐ
इंद्रायस्वाहा इदमिंद्राय० इत्याघारौ ॐ अग्नयेस्वाहा इदमग्नये० ॐ सोमायस्वा
हा इदंसोमाय० इत्याज्यभागौ ॐ भूःस्वाहा इदमग्नये० ॐ भुवः स्वाहा इदंवाय
वे० ॐ स्वःस्वाहाइदंसूर्याय० एतामहाव्याहृतयः ॐ त्वन्नोअग्नेवरुणस्यविद्वान्दे

वस्यहेडोऽ अवयासिसीष्ठाः यजिष्ठोवन्हितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषा२ सिप्रमुमुग्ध्य
स्मत्स्वाहाइदमग्नीवरुणाभ्यां० ॐ सत्वन्नोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसो
व्युष्टौ अवयक्ष्वनोवरुण २ रराणोऽवीहिमृडीक २ सुहवोनएधिस्वाहा इदमग्नीव
रुणाभ्यां० ॐ अयाश्चाग्नेस्यनभिशस्तिपाश्चसत्वमित्वमयाअसि अयानोयज्ञंवहा
स्ययानोधेहिभेषज२ स्वाहा इदमग्नये० ॐ येतेशतंवरुणयेसहस्त्रयज्ञियाः पाशावि
ततामहांतः तेभिर्नोअद्यसवितोत्तविष्णुर्विश्वेमुंचंतुमरुतःस्वर्काःस्वाहाइदंवरुणाय
सवित्रेविष्णवेविश्वेभ्योदेवेभ्योमरुद्भ्यःस्वर्केभ्यश्च ०ॐउदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाध
मंविमध्यम २ श्रथाय अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्यामस्वाहाइदंवरु
णाय० एताःसर्वप्रायश्चित्तसंज्ञकाःॐप्रजापतयेस्वाहा इदंप्रजापतये० इतिमनसा

प्राजापत्यं ॐ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा इदमग्नयेस्विष्टकृते ० इतिस्विष्टकृद्धोमः ततः
संस्रवप्राशनम् आचमनंच ततोब्रह्मणेदक्षिणादानम् ॐ अद्यएतस्मिन्नुपनयनहो
मकर्मणिकृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थमिदंपूर्णपात्रंप्रजापतिदैवतंअमुकगो
त्रायामुकशर्मणेब्राह्मणायब्रह्मणेदक्षिणांतुभ्यमहंसंप्रददेइतिदक्षिणांदद्यात् ॐ स्व
स्तीतिप्रतिवचनम् ततोब्रह्मग्रंथिविमोकः ततः ॐसुमित्रियानआपओषधयःसंतु इ
तिपवित्राभ्यांजलमानीयतेनशिरःसंमृज्य ॐदुर्मित्रियास्तस्मैसंतुयोस्मान्द्वेष्टियंच
वयंद्विष्मः इत्यैशान्यांप्रणीतान्युब्जीकरणं ततःस्तरणक्रमेणबर्हिरुत्थाप्यघृतेनाभि
घार्यहस्तेनैवजुहुयात् ॐ देवागातुविदोगातुंवित्वागातुमितमनसस्पतइमंदेवयज्ञं
स्वाहाव्वातेधाःस्वाहाइतिबर्हिर्होमः ततःआचार्यःकुमारस्यानुशासनंकरोति ॐ ब्रह्म

चार्यसीत्याचार्यः ॐ असानीतिब्रह्मचारी ॐ अपोशानइत्याचार्यः ॐ अशानीतिकुमार
आह ॐ कर्मकुर्वित्याचार्यः ॐ करवाणीतिमाणवकः ॐ मादिवासुषुप्स्वइत्याचार्यः न
स्वपानीतिकुमारः ॐ वाचंयच्छइत्याचार्यः ॐ यच्छानीतिकुमारः ॐ समिधमाधेही
त्याचार्यः ॐ आदधानीतिमाणवकः ॐ अपोशानेत्याचार्यः ॐ अशानीतिकुमारः अथा
ग्नेरुत्तरतः प्रत्यङ्मुखायोपविष्टायाचार्यचरणोपसंग्रहणपूर्वकमुपसन्नायाचार्यसमी
क्षमाणायाचार्यः स्वयमपिसमीक्षितायास्मैनिवारितशंखतूर्यादिशब्दइष्टांशकेसा
वित्रीमन्वाह तत्रप्रथमावृत्तौ ॐ भूर्भुवःस्वः तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमाहि धियो
योनःप्रचोदयात् ॐ पुनर्वारद्वयं अत्रतुसहपाठोविशेषः अथमाणवकआचार्यदक्षिण
दिशिअग्निपश्चिमोपविष्टोघृताक्तशुष्कनिषिद्धेतरेंधनेनजुहुयात्ततः ॐ अग्नेसुश्रवः

सुश्रवसंमाकुरुॐ यथात्वमग्नेसुश्रवःसुश्रवाआसि ॐएवंमा२ सुश्रवःसौश्रवसंकुरुॐ
यथात्वमग्नेदेवानांयज्ञस्यनिधिपाअसि ॐ एवमहंमनुष्याणांवेदस्यनिधिपोभूयासं
ततः प्रदक्षिणमग्निंवारिणापर्युक्ष्य उत्थायस्वप्रादेशमितांघृताक्तपलाशसमिधमादा
य ॐ अग्नयेसमिधमाहार्षंबृहतेजातवेदसे यथात्वमग्नेसमिधासमिध्यसएवमहमा
युषामेधयावर्चसाप्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनसमिंधे जीवपुत्रोममाचार्योमेधाव्यहम
सान्यनिराकरिष्णुर्यशस्वीतेजस्वीब्रह्मवर्चस्व्यन्नादोभूयास२ स्वाहा इतिमंत्रेणजु
हुयात् एवंसमिदंतरद्वयंजुहुयात् ॐ अग्नेसुश्रवःसुश्रवसंमाकुरु ॐ यथात्वमग्ने
सुश्रवः सुश्रवाआसि ॐ एवंमांसुश्रवःसौश्रवसंकुरु ॐयथात्वमग्नेदेवानांयज्ञस्यनि
धिपाअसि ॐ एवमहंमनुष्याणांवेदस्यनिधिपोभूयासं ततः प्रदक्षिणमग्निंपर्युक्ष्य

तूष्णींपाणीप्रतप्यमुखंप्रतिमंत्रांतेऽवमृशति ॐ तनूपाअग्नेसितन्वंमेपाहि ॐ आ
युर्दाअग्नेस्यायुर्मेदेहि ॐ वर्चोदाअग्नेसिवर्चोमेदेहि ॐ अग्नेयन्मेतन्वाऊनं तन्म
आपृण ॐ मेधांमेदेवःसविताआदधातु ॐ मेधांमेदेवीसरस्वतीआदधातु ॐ मे
धामश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजौ ततःसर्वगात्रादिषुदक्षिणपाणिनास्पर्शः अत्रप्र
त्येकंमंत्रःॐ अंगानिचमआप्यायतां इतिसर्वगात्रालंभने ॐ वाक्चमआप्याय
तामिति मुखालंभने ॐ प्राणश्चमआप्यायतामितिनासिकयोः ॐ चक्षुश्चमआ
प्यायतामितिचक्षुषोः ॐ श्रोत्रंचमआप्यायतामितिश्रोत्रयोः ॐ यशोबलंचमआ
प्यायतामितिमंत्रपाठमात्रं ततोदक्षिणकरानामिकाग्रगृहीतभस्मनाललाटेग्रीवायां
दक्षिणबाहुमूलेहृदिचत्र्यायुषंकुर्यात् तत्रयथासंख्येनमंत्रचतुष्टयम् ॐ त्र्यायुषंजम

दग्नेःइतिललाटे ॐ कश्यपस्यत्र्यायुषं इतिग्रीवायां ॐ यद्देवेषुत्र्यायुषम् इतिदाक्षि
णबाहुमूले ॐ तन्नोअस्तुत्र्यायुषम्इतिहृदि ततोव्यस्तपाणिभ्यांपृथिवींस्पृशन्नाभि
वादनंकुर्यात् तत्रप्रकारः ॐ अमुकगोत्रोहममुकप्रवरोहममुकशर्माहंभोवैश्वानर
त्वामभिवादये ततोनेनैवक्रमेणसंबोध्यवरुणमभिवाद्याचार्यंतथैवाभिवादयेत् ततः
आयुष्मान्भवसौम्येत्याचार्योब्रूयात् ततोभिक्षापात्रमादायप्रथमंमातुः सकाशात्
ॐभवतिभिक्षांमेदेहि इतिप्रार्थनानंतरंतद्दत्तांचादायाचार्यायनिवेदयेत् तथैवाभिक्षां
तरंयाचेत् ततःआचार्येणभुंक्ष्वेत्यनुज्ञातोभिक्षांस्वीकुर्यात् ततः फलपुष्पचंदनघृत
पूर्णस्रुवेणब्रह्मचारिदक्षिणकरस्पृष्टेनाचार्यः पूर्णाहुतिंदद्यात् तत्रमंत्रः ॐ मूर्धानं
दिवोअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृतआजातमग्निम् कवि २ सम्राजमतिथिंजनानामा

सन्नापात्रंजनयंतदेवाःस्वाहा इदमग्नये० ततःस्रुवेणभस्मानीयदक्षिणानामिकाग्र
गृहीतभस्मना ॐ त्र्यायुषंजमदग्नेः इतिललाटे ॐ कश्यपस्यत्र्यायुषं इतिग्रीवायां
ॐ यद्देवेषुत्र्यायुषम् इतिदक्षिणबाहुमूलेॐ तन्नोअस्तुत्र्यायुषं इतिहृदि इतित्र्या
युषंकुर्यात् कुमारपक्षेतन्नोइत्यस्यस्थानेतत्तेइतिविशेषः अथक्षारलवणमधुमांसा
दिनिवृत्तिः उद्धृतजलस्नानदंडकृष्णाजिनधारणवृक्षारोहणविषमभूमिलंघननग्नस्त्री
निरीक्षणस्त्रीसंभोगव्यसनव्यावृत्तिरूपाब्रह्मचारिणोनियमाः तद्दिनेब्रह्मचारीवा
ग्यतोहःशेषंस्थितएवगमयेत् ततःसायंसंध्यांकृत्वातस्मिन्नेवाग्नौपूर्ववत्पर्युक्षणप
रिसमूहनेकृत्वावाचंविसृजेत् परिसमूहनांतेशुष्कनिषिद्धेतरेंधनस्याग्नौप्रक्षेपः ततः
संध्यामुपास्यप्रतिदिनंसायंप्रातरपिब्रह्मचारिणाकर्तव्या ॥ ॥ अथवेदारंभः ॥ तत्रकृत

मा०उ० नित्यक्रियआचार्यः कुशैर्हस्तमात्रपरिमितांभूमिंपरिसमुह्यतान्कुशानैशान्यांपरित्य
॥ ८ ॥ ज्य गोमयोदकेनोपालिप्यस्रुवमूलेनउत्तरोत्तरतःप्रागग्रप्रादेशमात्रंत्रिरुल्लिख्य उ
ल्लेखनक्रमेणानामिकांगुष्ठाभ्यामुद्धृत्यजलेनाभ्युक्ष्य कांस्येनाग्निमानीयाभिमुखमुप
समाधाय पुष्पचंदनतांबूलवस्त्राण्यादाय ॐ अद्यकर्तव्यवेदारंभहोमकर्म्मणिकृता
कृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मकर्तुममुकगोत्रममुकशर्माणंब्राह्मणमेभिःपुष्पचंदनतांबूलवा
सोभिर्ब्रह्मत्वेनत्वामहंवृणे इतिब्राह्मणंवृणुयात् ॐ वृतोस्मीतिप्रतिवचनं ॐ यथा
विहितंकर्मकुर्वित्याचार्यः ॐ करवाणीतितेनोक्ते अग्नेर्दक्षिणतः शुद्धमासनंदत्वा त
दुपरिप्रागग्रान्कुशानास्तीर्य ब्रह्माणमाग्निप्रदक्षिणक्रमेणभ्रामयित्वा अस्मिन्कर्म
णित्वम्मेब्रह्माभवेत्यभिधाय ॐ भवानीतितेनोक्तेब्रह्माणमुदङ्मुखंतत्रोपवेश्य प्रणी

भयो०

॥ ८ ॥

तापात्रंपुरतःकृत्वावारिणापरिपूर्य्यकुशैराच्छाद्यब्रह्मणोमुखमवलोक्याग्नेरुत्तरतः कु
शोपरिनिदध्यात् ततःपरिस्तरणंबर्हिषश्चतुर्थभागमादाय आग्नेय्यादीशानांतंब्रह्म
णोग्निपर्य्यंतंनैर्ऋत्याद्वायव्यंतम्अग्नितःप्रणीतापर्य्यंतम् ततोग्नेरुत्तरतःपश्चिमादि
शिपवित्रच्छेदनार्थंकुशत्रयं पवित्रकरणार्थंसाग्रमनंतर्गर्भंकुशपत्रद्वयम् प्रोक्षिणीपा
त्रमाज्यस्थालीसंमार्जनकुशाः उपयमनकुशाः समिधास्तिस्रः स्रुवः आज्यंपूर्णपा
त्रंपवित्रच्छेदनकुशानांपूर्वपूर्वदिशिक्रमेणासादनीयं ततः पवित्रच्छेदनकुशैःपवित्रेछि
त्वा सपवित्रकरेणप्रणीतोदकंत्रिःप्रोक्षणीपात्रेनिधाय द्वाभ्यामनामिकांगुष्ठाभ्या
मुत्तराग्रेपवित्रेगृहीत्वा त्रिरुत्पवनं ततःप्रोक्षणीपात्रंवामहस्तेगृहीत्वादक्षिणहस्ता
नामिकांगुष्ठाभ्यांत्रिरुद्दिंगनम् ततःप्रणीतोदकेनप्रोक्षणीपात्रमभ्युक्ष्य प्रोक्षणी

जलेनयथासादितवस्तून्यभिषिच्या ऽग्निप्रणीतयोर्मध्ये प्रोक्षणीपात्रं निदध्यात् ॥
तत आज्यस्थाल्यामाज्यंनिरूप्याधिश्रयणम् ततः कुशंप्रज्वाल्याज्यस्याग्नेश्चोपरि
प्रदक्षिणंभ्रामयित्वा अग्नौतत्प्रक्षेपः ततस्त्रिःस्रुवप्रतपनं संमार्जनकुशानामग्रैरंत
रतोमूलैर्बाह्यतः स्रुवंसंमृज्यप्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्यपुनस्त्रिःप्रतप्यदक्षिणतोनिदध्या
त् तत आज्यमाग्निप्रदक्षिणंभ्रामयित्वाऽवतार्याग्रेनिदध्यात् ततः आज्येप्रोक्षणीवदु
त्पवनं अवेक्ष्यसत्यपद्रव्येतन्निरसनं ततःप्रोक्षण्युत्पवनं ततउत्थायोपयमनकुशा
नादाय प्रजापतिंमनसाध्यात्वा तूष्णीमग्नौघृताक्ताः समिधस्तिस्रःक्षिपेत् ततउप
विश्यसपवित्रप्रोक्षण्युदकेनप्रदक्षिणक्रमेणाग्निंपर्युक्ष्य प्रणीतापात्रेपवित्रेनिधाय ब्र
ह्मणान्वारब्धःपातितदक्षिणजानुः समिद्धतमेऽग्नौजुहुयात् तत्रप्रथमाहुतिचतुष्टयेनस्रु

वावस्थितहुतशेषघृतस्यप्रोक्षणीपात्रेप्रक्षेपः ॐ प्रजापतयेस्वाहा इदंप्रजापतये ० इतिमनसा ॐ इंद्रायस्वाहा इदमिंद्राय० इत्याघारौ ॐ अग्नयेस्वाहा इदमग्नये ० ॐ सोमायस्वाहा इदंसोमाय ० इत्याज्यभागौ ततःप्राकृतोऽनन्वारब्धकर्तृकोहोमः ॐ अंतरिक्षायस्वाहा इदमंतरिक्षाय० ॐ वायवेस्वाहा इदंवायवे ० ॐ ब्रह्मणेस्वाहा इदंब्रह्मणे ० ॐ छंदोभ्यःस्वाहा इदंछंदोभ्यः ० एतासामान्याहुतयः ॐ प्रजापतयेस्वाहा इदंप्रजापतये ० इतिमनसा ॐ देवेभ्यःस्वाहा इदंदेवेभ्यः० ॐ ऋषिभ्यःस्वाहा इदंऋषिभ्यः ० ॐ श्रद्धायैस्वाहा इदंश्रद्धायै ० ॐ मेधायैस्वाहा इदंमेधायै० ॐ सदसस्पतयेस्वाहा इदंसदसस्पतये ० ॐ अनुमतयेस्वाहा इदमनुमतये ० ततोन्वारब्धकर्तृकोहोमः ततदाहुत्यनंतरंस्रुवावस्थितहुतशेषघृतस्यप्रोक्षणी

पात्रेप्रक्षेपः॒ॐ भूःस्वाहा इदमग्नये ० ॐ भुवःस्वाहा इदंवायवे० ॐ स्वःस्वाहा इ
दंसूर्याय ० एतामहाव्याहृतयःॐ त्वन्नोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोअवयासि
सीष्ठाः यजिष्ठोवन्हितमः शोशुचानोविश्वाद्वेषाꣳसिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा इदम
ग्नीवरुणाभ्यां० ॐ सत्वन्नोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोव्युष्टौ अवयक्ष्व
नोवरुणꣳरराणोवीहिमृडीकꣳसुहवोनएधिस्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां० ॐ अ
याश्चाग्नेस्यनभिशस्तिपाश्चसत्वामित्वमयाआसि अयानोयज्ञंवहास्यतानोधेहिभेष
जꣳस्वाहा इदमग्नये० ॐ येतेशतंवरुणयेसहस्रंयज्ञियाःपाशावितातामहान्तः ते
भिर्नोअद्यसवितोत्तविष्णुर्विश्वेमुंचंतुमरुतःस्वर्काःस्वाहा इदंवरुणायसवित्रेविष्णवे
विश्वेभ्योदेवेभ्योमरुद्भ्यःस्वर्केभ्यश्च० ॐ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमꣳ

अथाय अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्यामस्वाहा इदंवरुणाय० इति सर्वप्रायश्चित्तसंज्ञकाः ॐ प्रजापतयेस्वाहा इदंप्रजापतये ० इतिमनसा इतिप्राजापत्यं ॐ अग्नयेस्विष्टकृतेस्वाहा इदमग्नयेस्विष्टकृते ० इतिस्विष्टकृद्धोमः ततः संस्रवप्राशनम् ततआचम्य ॐ अद्यकृतैतद्वेदारंभहोमकर्मणिकृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थं इदंपूर्णपात्रंप्रजापतिदैवतममुकगोत्रायामुकशर्मणेब्राह्मणायब्रह्मणेदक्षिणांतुभ्यमहंसंप्रददे इतिदक्षिणांदद्यात् ॐ स्वस्तीतिप्रतिवचनं ततोब्रह्मग्रंथिविमोकः ॐ सुमित्रियानआपओषधयःसंतु इतिपवित्राभ्यांप्रणीताजलमानीयतेनाशिरःसंमृज्य ॐ दुर्मित्रियास्तस्मैसंतु योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मः इतिमंत्रेणऐशान्यांप्रणीतांन्युब्जीकुर्य्यात् ततःस्तरणबर्हिरानीयघृतेनाभिघार्य्य क्रमेणहस्तेनैव

जुहुयात् ॐ देवागातुविदोगातुंवित्वागातुमितमनसस्पतइमंदेवयज्ञ स्वाहाव्वाते
धाःस्वाहा इतिबार्हिहोमः ततःकाश्मीरगमनम् ततइष्टांशकेवेदारंभंगुरुःकारयेत्
तत्रक्रमः ॐभूर्भुवःस्वः तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि धियोयोनःप्रचोदयात्
ॐ इतिप्रणवांतंपाठित्वा पंक्तिनमस्कारंचकारयित्वा ॐ समिधाग्निंदुवस्यतघृतैर्बोध
यतातिथिम् आस्मिन्हव्याजुहोतन सुसमिद्धायशोचिषे इतिकंडिकांतरंवाकांडि
कांवापाठयेत् ततःसप्रणवंस्वस्तिवाचयित्वा उत्थायफलपुष्पसमन्वितब्रह्मचारिद
क्षिणकरस्पृष्टेनघृतपूर्णेनपूर्णाहुतिंदद्यात् ॐ मूर्द्धानंदिवोअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृ
तआजातमग्निं कविः सम्राजमतिथिंजनानामासन्नापात्रंजनयंतदेवाः इतिपूर्णाहु
तिः ततउपविश्यस्त्रुवेणभस्मानीयदक्षिणानामिकाग्रगृहीतभस्मनात्र्यायुषंजमदग्ने

रितिललाटे ॐकश्यपस्यत्र्यायुषमितिग्रीवायां ॐयद्देवेषुत्र्यायुषंइतिदक्षिणबाहुमूले
ॐ तन्नोअस्तुत्र्यायुषमितिहृदि अनेनैवक्रमेणब्रह्मचारिललाटादावपि तत्रतत्रे इति
विशेषः इतिवेदारंभः अथसमावर्तनं तत्रशुभेदिनेप्रह्वीभूयआचार्य्यंस्नास्यामीतिकु
मारआचर्यंभाषतेतत्रस्नाहीत्याचार्यः ततोब्रह्मचारिणिआचार्यसन्निहितदक्षिणादि
शिउपविष्टेकृतस्नानादिराचार्यः कुशैर्हस्तमात्रांभूमिंपरिसमुह्यतानैशान्यांपरित्यज्य
गोमयोदकेनोपलिप्य स्रुवमूलेनोत्तरोत्तरक्रमेणत्रिरुल्लिख्यउल्लेखनक्रमेणोद्धृत्यज
लेनाभ्युक्ष्यकांस्येनाग्निमानीयप्रत्यङ्मुखंनिदध्यात् ततःपुष्पचंदनतांबूलवासांस्या
दाय ॐअद्यामुकस्यकर्तव्यसमावर्तनहोमकर्मणिकृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मकर्तुम
मुकगोत्रममुकशर्म्माणंब्राह्मणमेभिः पुष्पचंदनतांबूलवासोभिर्ब्रह्मत्वेनत्वामहंवृणेवृ

तोऽस्मीति प्रतिवचनं यथाविहितं कर्म कुर्वित्यभिधाय ॐ करवाणीति तेनोक्ते अग्नेर्दक्षि

॥१२॥ णतः शुद्धमासनं दत्वा तदुपरि प्रागग्रान्कुशानास्तीर्य्याऽस्मिन्कर्मणि त्वं मे ब्रह्मा भवेत्य

भिधाय ॐ भवानीति तेनोक्ते ब्राह्मणमुदङ्मुखं तत्रोपवेश्य ततः प्रणीतापात्रं पुरतः

कृत्वा वारिणा परिपूर्य कुशैराच्छाद्य ब्रह्मणो मुखमवलोक्याऽग्नेरुत्तरतः कुशोपरि निद

ध्यात् ततः परिस्तरणं बर्हिषश्चतुर्थभागमादायाग्नेयादीशान्यन्तं ब्रह्मणोऽग्निपर्यन्तं नै

ऋत्याद्वायव्यान्तं अग्नितः प्रणीतापर्यन्तं ततोऽग्नेरुत्तरतः पश्चिमादिशि पवित्रच्छेदना

र्थं कुशत्रयम् पवित्रकरणार्थं साग्रमनन्तर्गर्भं कुशपत्रद्वयं प्रोक्षणीपात्रं आज्यस्थाली

संमार्जनार्थं कुशाः उपयमनकुशाः समिधास्तिस्रः स्रुव आज्यं पूर्वपूर्वं दिशि क्रमेणासा

दनीयं ततः पवित्रच्छेदनकुशैः पवित्रे छित्वा सपवित्रकरेण प्रणीतोदकं त्रिः प्रोक्षणीपात्रे ॥१२॥

निधायानामिकांगुष्ठाभ्यांपवित्रेगृहीत्वात्रिरुत्पूय प्रोक्षणीपात्रंवामकरेणादायाऽना
मिकांगुष्ठगृहीतपवित्राभ्यांतज्जलंकिंचित्त्रिःप्रक्षिप्य प्रणीतोदकेनप्रोक्षणीमभ्युक्ष्य
प्रोक्षणीजलेनयथासादितवस्तून्यभिषिच्याग्निप्रणीतयोर्मध्येप्रोक्षणीपात्रंनिदध्या
त् ततआज्यस्थाल्यामाज्यनिर्वापः अधिश्रयणं ततस्तृणंप्रज्वाल्याज्यस्याग्नेश्चो
परिप्रदक्षिणंभ्रामयित्वा वन्हौतत्प्रक्षिप्यस्रुवंत्रिःप्रतप्यसंमार्जनकुशानामग्रैरंतर
तोमूलैर्बाह्यतःस्रुवंसंमृज्यप्रणीतोदकेनाभ्युक्ष्य पुनःप्रतप्यस्रुवस्यदक्षिणतोनिदध्या
त्ततआज्यमग्निप्रदक्षिणंभ्रामयित्वाऽवतार्यत्रिः प्रोक्षणीवदुत्पूयावेक्ष्यसत्यपद्रव्ये
तन्निरसनंकृत्वा पुनःपूर्ववत्प्रोक्षण्युत्पवनम् ततउत्थायोपयमनकुशान्वामहस्तेकृत्वा
प्रजापतिंमनसाध्यात्वा तूष्णीमग्नौघृताक्ताःसमिधस्तिस्रःक्षिपेत् ततउपविश्यसप

मा०उ० वित्रप्रोक्षण्युदकेनप्रदक्षिणक्रमेणाग्निंपर्युक्ष्य प्रणीतापात्रेपवित्रेनिधाय पातितद बो०
क्षिणजानुः समिद्धतमेऽग्नौ ब्रह्मणान्वारब्धः स्रुवेणाज्याहुतीर्जुहुयात् तत्रप्रथमाहु
॥१३॥ तिचतुष्टये प्रत्याहुत्यनंतरंस्रुवावस्थितहुतशेषघृतस्यप्रोक्षणीपात्रेप्रक्षेपः ॐप्रजा
पतयेस्वाहा इदंप्रजापतये ० इतिमनसा ॐ इंद्रायस्वाहा इदमिंद्राय० इत्याघारौ
ॐ अग्नयेस्वाहा इदमग्नये० ॐ सोमायस्वाहा इदंसोमाय ० इत्याज्यभागौ ततो
ऽनन्वारब्धकर्तृकहोमः ॐ अंतरिक्षायस्वाहा इदमंतरिक्षाय० ॐ वायवेस्वाहा
इदंवायवे० ॐ ब्रह्मणेस्वाहा इदंब्रह्मणे० ॐ छंदोभ्यःस्वाहा इदंछंदोभ्यः०ॐ प्रजा
पतयेस्वाहा इदंप्रजापतये० इतिमनसाॐ देवेभ्यःस्वाहा इदंदेवेभ्यः०ॐ ऋषिभ्यः
स्वाहा इदंऋषिभ्यः०ॐ श्रद्धायैस्वाहाइदंश्रद्धायै० ॐ मेधायैस्वाहा इदंमेधायै०ॐ ॥२३॥

सदसस्पतयेस्वाहा इदंसदसस्पतये० ॐअनुमतयेस्वाहा इदमनुमतये० ततोब्रह्म
णान्वारब्धोजुहुयात् अत्राहुतिदशतयेतत्तदाहुत्यनंतरंस्त्रुवावस्थिताज्यस्यप्रोक्षणी
पात्रेप्रक्षेपः ॐभूःस्वाहा इदमग्नये० ॐ भुवःस्वाहा इदंवायवे० ॐस्वःस्वाहा
इदंसूर्याय ० एतामहाव्याहृतयःॐ त्वन्नोअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेडोअवयासि
सीष्ठाः यजिष्ठोवन्हितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषा २ सिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा इदमग्नी
वरुणाभ्यां ० ॐ सत्वन्नोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोव्युष्टौ अवयक्ष्वनोवरु
ण२ रराणोवीहिमृडीक २ सुहवोनएधिस्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां ० ॐअयाश्चा
ग्नेस्यनभिशास्तिपाश्चसत्वमित्वमयाआसि अयानोयज्ञंवहास्ययानोधेहिभेषज २
स्वाहा इदमग्नये० ॐयेतेशतंवरुणयेसहस्रंयज्ञियाःपाशावितितामहांतः तेभिर्नो अ

 ||१४||

द्यसवितोत्तविष्णुर्विश्वेमुंचंतुमरुतःस्वर्काःस्वाहा इदंवरुणायसवित्रेविष्णवेविश्वेभ्यो
देवेभ्योमरुद्भ्यःस्वर्केभ्यश्च० ॐउदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमश्श्रथाय अ
थावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्यामस्वाहा इदंवरुणाय० इतिसर्वप्रायश्चि
त्तम् ॐप्रजापतयेस्वाहा इदंप्रजापतये०इतिमनसा इतिप्राजापत्यम् ॐअग्नयेस्वि
ष्टकृतेस्वाहा इदमग्नयेस्विष्टकृते० इतिस्विष्टकृत् ततःसंस्रवप्राशनम् ततआचम्य
ॐअद्यकृतेतत्समावर्तनहोमकर्मणि कृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थमिदंपूर्ण
पात्रंप्रजापतिदैवतममुकगोत्रायामुकशर्म्मणेब्राह्मणाय ब्रह्मणेदक्षिणांतुभ्यमहंसंप्र
ददे इतिदक्षिणांदद्यात् ॐ स्वस्तीतिप्रतिवचनम् ततोब्रह्मग्रंथिविमोकःततःपवित्रा
भ्यांप्रणीताजलेन ॐ सुमित्रियानआपओषधयस्संतु इतिमंत्रेणशिरःसम्मृज्य ||१४||

ॐ दुर्मित्रियास्तस्मैसंतुयोऽस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मः इतिमंत्रेणैशान्यांप्रणीतान्युब्जीकरणम् ततःस्तरणक्रमेणबर्हिरानीयघृतेनाभिघार्यहस्तेनैवजुहुयात् ॐ देवागातुविदोगातुंवित्वागातुमितमनसस्पतइमंदेवयज्ञ स्वाहावातेधाःस्वाहा इति बर्हिर्होमः ततोब्रह्मणान्वारब्धकर्तृकंकर्म्म ततोऽग्निपश्चिमोपविष्टोब्रह्मचारी परिसमूहनंकुर्यात् तत्रघृताक्तशुष्कानिषिद्धेतरेंधनेनपंचाहुतीर्हस्तेनैवजुहुयात् ॐ अग्नेसुश्रवःसुश्रवसंमाकुरु ॐ यथात्वमग्नेसुश्रवःसुश्रवाआसिॐएवंमांसुश्रवःसौश्रवसंकुरुॐ यथात्वमग्नेदेवानांयज्ञस्यनिधिपाअसि ॐएवमहंमनुष्याणांवेदस्यनिधिपोभूयासम् ततःप्रदक्षिणमग्निंवारिणापर्युक्ष्य उत्थायघृताक्तांप्रादेशमितसमिधमादायजुहुयात् तत्रमंत्रःॐ अग्नयेसमिधमाहार्षंबृहतेजातवेदसे यथात्वमग्नेसमिधास

मा०उ० मिध्यस एवमहमायुषामेधयावर्चसाप्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनसमिंधे जीवपुत्रोममा प्रयो०
॥१५॥ चार्योमेधाव्यहमसान्यनिराकरिष्णुर्यशस्वीतेजस्वीब्रह्मवर्चस्व्यन्नादोभूयासं स्वाहा
ततः सामिदंतरद्वयमनेनैवक्रमेण प्रत्येकंहुत्वाउपविश्य तेनैवक्रमेणपंचाहुतीर्घृताक्त
शुष्कनिषिद्धेतरेंधनेनजुहुयात् ॐ अग्नेसुश्रवः सुश्रवसंमाकुरु ॐ यथात्वमग्नेसुश्र
वः सुश्रवाआसि ॐ एवंमांसुश्रवः सौश्रवसंकुरु ॐ यथात्वमग्नेदेवानांयज्ञस्यनिधि
पाआसि ॐ एवमहंमनुष्याणांवेदस्यनिधिपोभूयासं ततः प्रदक्षिणमग्निंवारिणाप
र्युक्ष्य तूष्णींपाणीप्रतप्यमुखंप्रतिमंत्रांतेवमृशति ॐ तनूपाअग्नेसितन्वंमेपाहि ॐ
आयुर्दाअग्नेस्यायुर्मेदेहि ॐ वर्च्चोदाअग्नेसिवर्चोमेदेहि ॐ अग्नेयन्मेतन्वाऊनंतन्म
आपृण ॐ मेधांमेदेवः सविताआदधातु ॐ मेधांमेदेवीसरस्वतीआदधातु ॐ मे ॥१५॥

धाँमेअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजौ तत्रसर्वगात्रादिषुदक्षिणपाणिनास्पर्शः तत्र प्रत्येकंमंत्रः ॐ अंगानिचमआप्यायताम् इतिसर्वगात्रालंभने ॐ वाक्चमआप्यायतामितिमुखालंभने ॐ प्राणश्चमआप्यायतामितिनासिकयोः ॐ चक्षुश्चमआप्यायतामितिचक्षुर्द्वयस्पर्शः ॐ श्रोत्रंचमआप्यायतामितिश्रोत्रद्वयस्पर्शः ॐयशोबलंचमआप्यायतामितिमंत्रपाठमात्रं ततोदक्षिणानामिकाग्रगृहीतभस्मनाललाटे ग्रीवायांदक्षिणबाहुमूले हृदिचत्र्यायुषंकुर्यात् यथासंख्येनमंत्रचतुष्टयं ॐ त्र्यायुषंजमदग्नेरितिललाटे ॐ कश्यपस्यत्र्यायुषं इतिग्रीवायाम् ॐयद्देवेषुत्र्यायुषंइतिदक्षिणबाहुमूले ॐतन्नोअस्तुत्र्यायुषंइतिहृदि ततोव्यस्तपाणिभ्यांपृथिवींस्पृशन् प्रथमंवैश्वानरंसंबोध्याभिवादयेत् तत्रामुकगोत्रोहममुकप्रवरोहममुकशर्माहंभोवैश्वा

नरत्वामाभिवादयेइतिप्रकारःततस्तथैववरुणंसंबोध्याभिवादयेत्तथैवाचार्यंचाभिवा
दयेत् ततःआयुष्मान्भवसौम्यइत्याचार्योब्रूयात् ततोग्नेरुत्तरतः प्रागग्रान्कुशा
नास्तीर्य तदुपरिदक्षिणोत्तरक्रमेणासादितवारिपूर्णकलशाष्टतये कलशानांपुरतः
प्रागग्रेषुकुशेषुस्थित्वा एकस्मादाम्रपल्लवेनोदकंगृहीत्वा ॐ येप्स्वंतरग्नयःप्रविष्टा
गोह्यउपगोह्योमयूखोमनोहास्खलो विरुजस्तनूषेदुषुरिंद्रियहातान्विजहामियोरो
चनस्तमिहगृण्हामि ॥ इतिमंत्रेण ॥ ततस्तेनमामभिषिंचामिश्रियैयशसेब्रह्मणे ब्र
ह्मवर्चसाय इत्यात्मानमाभिषिंचति ततोद्वितीयघटस्थमुदकंगृण्हाति ॐ येप्स्वंतर
ग्नय० इतिमंत्रेणगृहीत्वाम्रपल्लवेनाभिषिंचति ॐयेनश्रियमकृणुतांयेनावमृश्यतां
२सुरां येनाक्ष्यावभ्यषिंचतांयद्वांतदश्विनायशःइतिमंत्रेण ततस्तेनैवक्रमेण पुनःये

प्स्वंतरग्नय० इत्यनेनतृतीयकलशस्थजलमादाय ॐ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्जे
दधातन महेरणायचक्षसे इतिमंत्रेणाभिषिच्य तेनैवक्रमेणयेप्स्वंतरग्नयइतिमंत्रेण
चतुर्थकलशस्थजलमादाय ॐ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः उशतीरिवमात
रः इतिमंत्रेणाभिषिच्य पुनःपंचमकलशस्थंजलंयेप्स्वंतरग्नयइतिमंत्रेणतथैवादाय
ॐ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायाजिन्वथ आपोजनयथाचनः इतिमंत्रेणाभिषि
च्य ततोवशिष्टकलशत्रितयजलंतथैवयेप्स्वंतरग्नयइतिमंत्रेणप्रत्येकंगृहीत्वा तूष्णीं
प्रत्येकमभिषिंचति ततोमेखलामोचनंशिरोभागेन ॐ उदुत्तमंवरुणपाशमस्मद
वाधमंविमध्यम २ श्रथाय अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्याम इति
मंत्रेण ॥ दंडकृष्णाजिनेतूष्णींभूमौनिधाय अन्यद्वस्त्रंपरिधायोत्तरीयंचकृत्वाचम्य ब

द्धांजलिरादित्यमुपतिष्ठेत् ब्रह्मचारी ॐ उद्यन्भ्राजभृष्णुरिंद्रोमरुद्भिरस्थात् प्रा
तर्यावभिरस्थात्दशसनिरासिदशसनिंमाकुर्वाविदन्मागमयोद्यन्भ्राजभृष्णुरिंद्रोम
रुद्भिरस्थाद्दिवायावभिरस्थाच्छतसनिरासिशतसनिंमाकुर्वाविदन्मागमयोद्यन्भ्रा
जभृष्णुरिंद्रोमरुद्भिरस्थात्सायंयावभिरस्थात्सहस्त्रसनिरासिसहस्त्रसनिंमाकुर्वाविद्
दन्मागमय इतिमंत्रेणततोदाधितिलान्वाप्राश्याचम्यजटालोमनखादींश्छेदयित्वा
स्नात्वाचम्यप्रादेशमितोदुंबरकाष्टेनदंतधावनम् ओमन्नाद्यायव्यूहध्व २ सोमोराजा
यमागमत्सममेमुखंप्रमाक्ष्यंतेयशसा।चभगेनचइतिमंत्रेणततोदंतकाष्ठंपरित्यज्याच
म्यसुगंधिद्रव्येणोद्वर्तनानंतरंस्नात्वाद्विराचम्यचंदनकुंकुमादिनानासिकायामुखस्या
लंभने ॐ प्राणापानौमेतर्प्पय ॐ चक्षुर्मेतर्प्पय ॐ श्रोत्रंमेतर्पय इतिमंत्रेणानुलिंपति

ततः पाणीप्रक्षाल्यदक्षिणाभिमुखःपातितवामजानुःकृतापसव्योद्विगुणभुग्नकुशत्रय
तिलजलान्यादाय आस्तृतकुशत्रयोपरिपितृंस्तर्पयेत्ॐपितरःशुंधध्वमितिमंत्रेणत
तःसव्यंकृत्वाआचम्यानुलिप्यजपेत् ॐसुचक्षाअहमक्षीभ्यांभूयासꣳसुवर्चामुखेनसु
श्रुत्कर्णाभ्यांभूयासम्इति ततोऽहतवासः परिधानम् ॐपरिधास्यैयशोधास्यैदीर्घा
युत्वायजरदष्टिरस्मिशतंचजीवामिशरदः पुरुचीरायस्पोषमभिसंव्ययिष्येइतिमंत्रे
ण ततोयज्ञोपवीतपरिधानम् ॐ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंप्रजापतेर्यत्सहजंपुरस्तात्
आयुष्यमग्र्यंप्रतिमुंचशुभ्रंयज्ञोपवीतंबलमस्तुतेजः इतिमंत्रेण द्वितीयग्रहणम् यज्ञो
पवीतमितिप्रजापतिर्ऋषिर्यजुरुपवीतदेवतायज्ञोपवीतपरिधानेविनियोगः यज्ञोप
वीतमसियज्ञस्यत्वायज्ञोपवीतेनोपनह्यामि आचमनं अथोत्तरीयं ॐयशसामाद्यावा

पार्थिवीयशसेंद्राबृहस्पती यशोभगश्चमाविदद्यशोमाप्रतिपद्यताम् इतिमंत्रेण ततः
 पुष्पमालाग्रहणेमंत्रः ॐ याआहरज्जमदग्निः श्रद्धायैकामायेंद्रियायतात्अहंप्रतिगृ
ण्हामियशसाचभगेनच इतिमंत्रेणपुष्पमालाग्रहणम् ततः पुष्पमालापरिधानम् ॐ
यद्यशोप्सरसामिंद्रश्चकारविपुलंपृथु तेनसंग्रथिताः सुमनसआबध्नामियशोमयि इ
तिमंत्रेणपुष्पमालापरिधानम् अथवसुप्रतिष्ठा अथोष्णीषेणशिरोवेष्टनं ॐ युवासु
वासाःपरिवीतआगात्सउश्रेयान्भवतिजायमानः तंधीरासःकवयउन्नयंतिस्वाध्यो
मनसादेवयंतः इतिमंत्रेण ततः कुंडलेपरिदधाति ॐ अलंकरणमसिभूयोलंकर
णंभूयात् ततोंजनम् ॐ वृत्रस्यासिकनीनकश्चक्षुर्दाआसिचक्षुर्म्मेदेहि ततआदर्शे
आत्मदर्शनम् ॐ रोचिष्णुरसिइतिमंत्रेण ततश्छत्रग्रहणं ॐ बृहस्पतेछदिरसिपा

प्मनोमामंतर्धाहि तेजसोयशसोमामंतर्धाहि इतिमंत्रेण ततः पद्यामुपानहौप्रातिगृ
ण्हाति ॐ प्रतिष्ठेस्थोविश्वतोमापातम् इतिमंत्रेण ततोवैणवदंडधारणम् ॐ वि
श्वाभ्योमानाष्ट्राभ्यस्परिपाहिसर्वतः इतिमंत्रेण ततःस्नातकस्यानियमाः गानवा
दित्रनृत्यत्यागः नतत्रगमनंक्षेमेसातिनरात्रौग्रामांतरगमनं नधावेत् नकूपेऽवेक्षणंन
वृक्षारोहणं फलत्रोटनं अमार्गेणनगच्छेत् नग्नोनस्नायात् नसंधिशयनम् नाविषम
भूमिलंघनं अश्लीलंनोपवदेत् उदितास्तसमयेसूर्यंनोपपश्येत् जलमध्येसूर्यंआका
शस्थंनपश्येत् देवेवर्षतिनगच्छेत् उदकेआत्मानंनपश्येत् अजातलोम्नींप्रमत्तांपुरु
षाकृतिंषंढांचनगच्छेदित्यादि ततआचार्य्यायवरांदक्षिणांदद्यात् ततःमूर्द्धानंदिवो
अरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृतआजातमग्निं कविंस्सम्राजमातिथिंजनानामासन्नापा

त्रंजनयंतदेवाः स्वाहा इतिमंत्रेणफलपुष्पसमन्वितघृतपूर्णस्त्रुवेणमाणवकदक्षिण करस्पृष्टेनउत्थायपूर्णाहुतिमाचार्य्यः कुर्य्यादिति ततउपविश्य स्त्रुवेणभस्मानीय दक्षिणानामिकागृहीतभस्मना ॐ त्र्यायुषंजमदग्नेरितिललाटे ॐ कश्यपस्यत्र्यायुषमितिग्रीवायाम् ॐ यद्देवेषुत्र्यायुषमितिदाक्षिणबाहुमूले ॐ तन्नोअस्तुत्र्यायुषमितिहृदि इतित्र्यायुषंकुर्यात् अनेनैवक्रमेणकुमारललाटादावपि तत्रतन्नोइत्यस्यस्थानेतत्तेइतिविशेषः ततोमूर्द्धाक्षतादिग्रहणम् ॥ ॥ इतिश्रीमहामत्तकमहासामंताधिपतिश्रीरामदत्तविरचिता वाजसनेयिनामुपनयनकर्मपद्धतिःसमाप्ता ॥

॥ अथ सामग्री ॥ ॥ रोली १२ मौली ७ केसर २५ बतासे ३ अट्टाचावल पुष्प १२ पुष्पमाला धूप ३ दीप १ तांबूल ७ यज्ञोपवीत ९ प्रणीतापात्र ३ प्रोक्षणीपात्र ३ कांस्यपात्र ६ छायापात्र १ सुवर्ण १ कुशा १ स्रुवा १ गोमय एरणेगोहे पलाशसमिधा सेर ३ पूर्णपात्र ३ उपर्णे ५ धोतियां ५।२ कुपीनी ५ मृगचर्म १ पलाशदण्ड १ गुलरशाखा १ मेखलामुंजीकी १ सुहालिया सेर १ पुरवा ८ लोटिया ८ नारियल २ खडावाजोडा १ पट्टी १ चगेर १ लाठी ५ गुथली १ कसारु २॥ घृत ॥ तिल ३ दधि १ सुपारि ११ आम्रपल्लव वृक्षादेपत्र ७ अंजन १ दर्पण १ वस्र ५ मोतीं उपानहौ वटगश्वेत दूर्वा दोने १० अबीरश्वेत ६ ब्राह्मणभोजन दक्षिणा पंचरंग २५॥ इति सामग्री समाप्ता ॥

इदं पुस्तकं बाबू कौलेश्वरसिंहस्याज्ञानुसारेण मुद्रितम्

शकाब्दाः १८१२

संवत् १९४७

VICTORIA PRESS.

॥ इति माध्यंदिनशाखीयोपनयनंस० ॥